

Humanisme: el goig de viure la plenitud humana

 quaderndelesidees.press/humanisme-el-goig-de-viure-la-plenitud-humana/

December 17, 2017

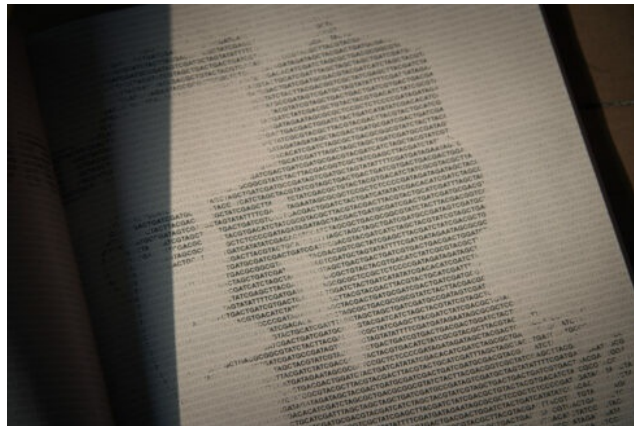

Foto: *Thwipster, Transhuman (3 of 11), CC BY 2.0*. Foto de capçalera: *Biblioteca Central de Toronto, Jove llegint, cc by 2.0*.

Preocupació per l'humanisme?

La preocupació dels humanistes per l'humanisme és natural, com la dels comerciants pel comerç o la dels futbolistes pel futbol. Ara bé, comença a haver-hi un rum-rum social amb un cert ressò mediàtic que va més enllà dels cercles professionals. Aquests cercles professionals, que se suposa que hi tenen un interès, potser massa «corporatiu» o «gremial», podrien concretar-se, sense exhaustivitat, en aquells que es dediquen a conrear, produir i ensenyar coneixements del camp extens de les filologies i la creació literària, la filosofia, la història i àmbits propers com els de les anomenades ciències socials i, per descomptat, les arts.

La preocupació, però, per l'humanisme sembla que va més enllà d'aquests espais i que deriva del fet que se'l considera en declivi davant de l'empenta formidable que en la societat, en l'educació, en els mitjans de comunicació, una mica arreu, té l'atractiu de la tecnologia, que es considera, no unànimement però sí majoritàriament, aliena a tot valor i tota sensibilitat humanística —tot i que això no la faci necessàriament «inhumana»—. I amb el declivi de l'humanisme se suposa que entra també en declivi la rellevància d'allò que se'n deia «el fenomen humà». La rellevància d'aquest fenomen humà postulava la centralitat —conreada des del món clàssic grecoromà i reviscuda a les èpoques renaixentista i il·lustrada— d'uns valors que millorarien i farien excel·lent i digna la condició humana: valors com un profund sentit de la llibertat, com el cultiu de les lletres i les arts, com el sentit ètic i el compromís polític del ciutadà, com una indefinible però perceptible elegància d'esperit i una forma de vida alhora activa i serena. Sembla que, al capdavall, perilla la capacitat de gaudir de la plenitud humana.

Transhumanisme i humanisme

En línia amb aquesta crisi del «fenomen humà» ja hi ha qui postula que hem entrat en un nou temps, el del «transhumanisme», és a dir, que ens hem situat «més enllà» de l'humanisme. Un «més enllà de» que tant es pot llegir com un «més amunt de» —una millora, doncs— o com un «fora de» —una pèrdua, doncs—: la interpretació més habitual d'aquest transhumanisme és que considera que l'ésser humà està canviant i canviarà encara més per la influència de la tecnologia, de la intel·ligència artificial o de la robòtica, que envairan la vida personal, productiva i social, etc. És a dir, que hi haurà tota una «ortopèdia tecnològica» al servei dels humans que els farà o més humans encara o almenys «diferentment» humans o, per als més pessimistes, simplement «inhumans» o com a mínim «deshumanitzats». Aquest «dèficit d'humanitat» expressat en qualsevol de les formes esmentades s'entén sempre referit per força a un model d'ésser humà que es considera essencial o bàsic i que, per tant, és imprescindible per als humans. No ho hem de resoldre, ni ho podríem resoldre, ara; però ens interessa constatar que, fins i tot per als més combatius contra l'humanisme clàssic en nom del progrés tecnològic, es conserva el mot clau: *humanisme*, certament alterat pel prefix *trans-*, però mantenint-se present. Com si es reconegués que hi ha alguna cosa de valor, realment irrenunciable, que cal preservar, sigui quin sigui el prefix que en cada moment històric ens convingui posar-hi (ara predomina el *trans-*, però també surt el *post-* i no manquen els usos com el *super-* o l' *alter-*). Al capdavall, la tecnologia la produeix l'ésser humà i, per poc coherent que sigui aquest ésser humà, no deu voler que el seu producte —instrumental per definició— es giri en contra del seu creador, que és qui defineix les finalitats valuoses de la seva existència, una de les quals semblaria necessari que fos la seva pròpia condició humana. En aquests jocs de prefixos suposadament transformadors hi ha una qüestió latent molt important: quan diem «transhumanisme» com a realitat diferent, volem dir «contrahumanisme»? O quan diem «postdemocràcia» volem dir «contrademocràcia»? O quan diem «postveritat» volem dir «contraveritat»? Semblaria que la resposta és no. Si hagués de ser realment un *contra-*, ja no conservariem el referent principal —humanisme, democràcia, veritat— i inventariem un nou concepte substancial valuós per ell mateix. Però no, el que es fa amb aquest joc de prefixos és un intent, com es diria musicalment, de «variacions» sobre el mateix tema, que és l'important; per tant, en el fons s'està reclamant la persistència, la continuació, el manteniment d'aquells referents principals. En el nostre cas, l'humanisme.

Humanisme: una noció polisèmica, un fet polièdric

S'ha de reconèixer, però, que la noció d'humanisme no és precisa o exacta ni menys encara única; és, com totes les grans nocions, polisèmica, probablement perquè respon a un fenomen històric de moltes cares, un fet polièdric. Però el referent principal podria ser compartit pels diversos corrents culturals que el reclamen: aquest referent central seria la consideració de tota persona humana com a titular d'un dret bàsic a una plenitud i autonomia pròpies que no poden subordinar-se ni a religions, ni a tecnologies, ni a moviments de masses, ni a manipulacions mediàtiques, és a dir, a cap de les instàncies que, per una via o una altra, posen en risc aquella plenitud o aquella autonomia. Les institucions que administren les religions —que són diferents de la religió mateixa— tendeixen al dogmatisme, que limita l'autonomia de la raó. La

tecnologia, amb la seva atractiva eficàcia instrumental, absorbeix sovint de forma babaua l'atenció i l'interès de moltes persones i tendeix a la difuminació, o fins i tot a l'eliminació, d'objectius finalistes de plenitud de la pròpia existència. Deia Einstein ja fa molts anys que «vivim una curiosa època, la dels instruments més perfectes de la història al servei dels objectius més confusos»; la massificació, avui revestida de modernitat amb el nom de globalització, per una banda accentua l'individualisme competitiu —«tots contra tots»— i per altra banda dissol les diferències individuals i culturals en un magma uniformitzador —com a petit exemple, la invasió de molts països amb el Halloween nord-americà—. I les manipulacions mediàtiques, fetes amb eines cada vegada més poderoses i cada vegada més concentrades en poques mans, ens estan instal·lant en allò tan lamentable, ja esmentat, de la «postveritat», que pretén justificar el predomini de les emocions manipulades grollerament per ells com a «criteri de realitat» per damunt dels fets i la deliberació crítica sobre ells, i amb això destrossen alhora la plenitud i l'autonomia de les persones, que no són possibles ni pensables al marge d'una mínima recerca i confiança en la veritat o, com a mínim, en la veracitat que volen aportar molts bons professionals dels mitjans informatius.

Foto: *Della Robbia, Plató ensenyant a Aristòtil*,
Wikimedia commons cc by 2.5.

Humanisme: paraules al servei de la justícia

Els humanismes són un complex fenomen alhora educatiu —el seu origen grec és associat a la *paideia* o educació de la Grècia clàssica— i social, en el qual s'integren diverses dimensions, per exemple les intel·lectuals —coneixement, cultura, llenguatge—, les emocionals —liberalitat, sensibilitat artística, filantropia— i les sociopolítiques —urbanitat, civisme, solidaritat, compromís polític—. L'humanisme, per tant, busca la millor realització d'allò que és humà en tota la seva complexitat. I ho busca sabent que viu alhora en el terreny dels símbols —la creació filosòfica, literària i artística, bàsicament— i en el terreny de la mateixa vida; no menysprea els fets, però sap que el concepte de realitat té un component fonamental d'interpretació simbòlica que només pot adquirir-se per la cultura completa del component humà. Els fets importen les persones en la mesura que són interpretables per elles: no hi ha mai fets sols, sinó sempre fets copsats per humans i interpretats, doncs, per la ment humana, per la qual

cosa el món simbòlic, el món del llenguatge essencialment, assoleix una dimensió central, com sempre havia defensat la cultura clàssica, en la vida humana individual i social.

El que no ens podíem imaginar és que en els nostres dies reviuria amb tanta força una de les versions més discutibles de l'humanisme clàssic, la sofística, primer en la forma, ja esmentada, de la dita «postveritat», que és una forma pretesament subtil —però maldestra si es pensa bé— de parlar de falsedat interessada. Un dels fruits mòrbids d'aquesta instal·lació del món mediàtic i polític en la «postveritat» és el concepte més recent de «fets alternatius»: resulta que amb ocasió d'una de les mentides — reconegudes fins i tot com a tals— del nou president nord-americà, una assessora seva ha elaborat aquest concepte, veritablement «màgic» —en el sentit més trampós del terme—, el concepte de «fet alternatiu», el qual designa una falsedat reconeguda com a tal que, en comptes de ser assumida i disculpada —perquè és moralment condemnable com a mentida—, es rebateja d'aquesta manera. Imaginem ara que adquirim un producte en un comerç i, al moment de passar per caixa, ens traiem de la butxaca un paper qualsevol per pagar i, en escoltar el retret del comerciant, li diem que l'hauria d'agafar com a bo perquè, tot i que no és moneda oficial, és «moneda alternativa»... Això, que comercialment seria inacceptable, es vol fer passar com a acceptable en el món de la comunicació de masses i, el que és encara més greu, en el món de la política, mons tots dos de gran transcendència sobre la vida de la gent.

Si ho mirem bé, el gran combat per l'autenticitat i plenitud del viure humà es produeix en el terreny de la interpretació dels fets; i cal reconèixer que l'invent de mots fraudulents com els que hem comentat —«postveritat», «fets alternatius»— és retòricament hàbil i fins i tot enginyós al servei d'interessos del poder. Però, com volien els grans adversaris dels sofistes, Sòcrates i Plató, no ens podem resignar a una retòrica que juga a manipular paraules per guanyar i mantenir el poder, sinó que necessitem —si no volem viure falsament, inhumanament— conèixer el valor i l'ús legítim dels mots per posar el discurs al servei de la veritat i la justícia. És a dir, atès que les paraules tenen un gran poder instrumental, ens cal aclarir que l'únic camí acceptable per a l'ús dels mots és posar-los al servei de la justícia i no del poder per ell mateix; altrament, estariem postulant que la finalitat última de la vida és el poder, és a dir, la força que s'imposa sense raó als altres —perquè si fos amb raó, seria simplement justícia.

Humanisme: intel·ligència al servei del goig de viure

Vet aquí, doncs, com es troben dos camins que moltes persones pensen que no tenen res a veure entre ells, que viuen com unes línies paral·leles que mai no es tocan: el camí de la retòrica i el camí de l'ètica. No entenguem «retòrica» en el sentit negativament connotat de tècnica artificiosa i sobrecarregada d'ús dels mots, sinó en el sentit més genuí d'art exigent amb la qualitat i elegància expressiva dels mots; i no entenguem ètica com a sinònim de moral reglamentista i rígida per controlar la conducta humana, sinó com a esforç d'assoliment d'una vida personalment bona i feliç, i socialment justa i també feliç. Aquest és el pinyol, el nucli, el rovell de l'ou de l'humanisme —clàssic, i per extensió, també nostre—: la millora permanent de l'ús

precís, veraç i elegant dels mots al servei d'una vida personalment bona i socialment justa. I com que les circumstàncies històriques són variables, els continguts de l'humanisme també és lògic que ho siguin, però uns continguts variables o nous que tinguin la intel·ligència de conuiu amb els valors que el pòsit de la història ha mostrat que són garantia d'humanitat plena. Entre els del pòsit històric destacariem les grans obres literàries i filosòfiques del classicisme grecoromà, la passió per la llibertat i alhora pel compromís social i un gran sentit ètic i cívic. En resum, un tarannà d'elegància d'esperit i sentit de l'autonomia intel·lectual i de la responsabilitat social. I entre els nous: la valoració de l'avenç científic des del Renaixement fins als nostres dies, amb la física relativista i quàntica, amb la biologia evolutiva i la biomedicina, amb la tecnologia de les comunicacions i amb tantes i tan fecundes realitzacions de la ciència i la tècnica, i la importància del gir lingüístic en filosofia i la valoració de les grans produccions literàries, plàstiques o musicals del món actual, fins i tot quan es presenten com a rupturistes o disruptives amb la tradició, perquè l'humanisme respecta la tradició però no confon el respecte a la tradició cultural clàssica amb el tradicionalisme reaccionari. El tarannà humanista no és excloent, sinó inclusiu, no s'oposa a l'avenç, sinó que s'interessa per ell amb sentit crític i capacitat d'admiració alhora.

Unes paraules formulades justament per un dels grans humanistes del Renaixement ens poden acabar de connectar amb el profund esperit humà que glateix a l'interior de la cultura humanística; són de Nicolau de Cusa, qui des del segle XV ens fa arribar uns mots de valor permanent per als humans de tota època: *Desiderium autem nostrum intellectuale est intellectualiter vivere, hoc est, continue plus in vitam et gaudium intrare*, és a dir, «el nostre desig intel·lectual —o intel·ligent— és viure intel·lectualment —o intel·ligentment—, o sigui, penetrar cada dia més en el goig de viure». Aquesta connexió d'intel·ligència —mots, discurs— i goig de la vida —ètica— és la clau de volta de tot humanisme de qualsevol època. També, doncs, de la nostra.

Joan Manuel del Pozo

Joan Manuel Del Pozo

Joan Manuel Del Pozo